

Загрози для життя, здоров'я та повноцінного соціального, психологічного та професійного функціонування вимагає необхідності психологічного забезпечення особистісної безпеки співробітників, психологічної підготовки до забезпечення власної безпеки, володіння співробітниками навичками саморегуляції та адаптивної копінг-поведінки. Така поведінка є одним з важливих факторів надійності співробітника в звичайних та екстремальних умовах професійної діяльності. Від цього залежить як успішність розслідування злочинів, так і збереження життя і професійного здоров'я співробітників.

У зв'язку з чим, розробка теоретичних і практичних основ психологічного забезпечення *особистісної безпеки* співробітників є однією з найважливіших задач сучасної професійної прикладної психології.

Зміст та логіка навчання з психологічного забезпечення особистісної безпеки співробітника може складатися з наступних інформаційних блоків:

- ↑ Статистика співробітників, які потрапили в небезпечні умови, загиблі та поранені, при виконанні службових обов'язків та в побутових умовах;
- ↑ Аналіз та узагальнення причин загибелі, поранень, нещасних випадків, та потрапляння в небезпеки, що трапляються зі співробітниками;
- ↑ Узагальнена психологічна характеристика особистості, поведінки та віктимологічний «портрет» співробітників, які стали жертвами;
- ↓ Узагальнена психологічна характеристика особистості співробітника та його поведінки, який здатний забезпечити власну безпеку;
- ↓ Складові, чинники та умови, що сприяють особистісній безпеці співробітника;
- ↑ Розуміння співробітником того, що відбувається з організмом в екстремальній ситуації. Знання щодо неадаптивних станів;
- ↑ Знання та вміння застосовувати методи саморегуляції та адаптивну копінг-поведінку для подолання неадаптивних станів;
- ↑ Тактика поведінки з психологічного забезпечення особистісної та колективної безпеки;
- ↑ Рекомендації щодо правил поведінки по забезпеченню особистісної та колективної безпеки.

Для забезпечення особистісної безпеки важливі 4 аспекти:

1. Фізична підготовленість.
2. Психологічна компетентність та готовність діяти в небезпечних умовах.
3. Стійкість до стресу.
4. Володіння способами захисту.

РОЗДІЛ 1. ОСОБИСТІСНА БЕЗПЕКА ЯК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЇ.

1.1. Потреба в безпеці як базова потреба людини

Потреба в безпеці - одна з основних потреб особистості. А. Маслоу писав, що після задоволення фізіологічних потреб, людина актуальними стають потреби іншого рівня, які в самому загальному виді можна об'єднати в категорію безпеки. Подібно фізіологічним потребам (за А.Маслоу), потреби в безпеці також можуть домінувати у людини. Вони можуть підкорити своїй волі всі адаптаційні

можливості, націлюючи їх на досягнення безпеки, і в цьому контексті можна з певним правом розглядати власну особистість як інструмент забезпечення безпеки.

На думку К. Хорні, з метою досягнення безпеки людини в соціальному контексті вона використовує одну із трьох основних стратегій взаємодії з іншими людьми: орієнтацію на людей, орієнтацію від людей і орієнтацію проти людей. Кожна стратегія являє собою оптимізацію міжособистісних відносин з метою досягнення відчуття безпеки. Відсутність відчуття безпеки викликає базальну тривогу і сприяє невротичним розладам. Потреба в безпеці й стабільності виявляє себе й у консервативності поведінки з домінуванням переваги до знайомих і звичних речей. Ця потреба стає домінуючою в екстремальних ситуаціях, спонукаючи людину мобілізувати всі сили для боротьби з загрозою.

В екстремальних умовах оперативно-службової діяльності співробітників правоохоронних органів, потреба в безпеці виступає також на перший план, оскільки вижити, зберегти здоров'я є таким само пріоритетом, як і ефективне виконання професійного завдання.

Готовність до безпечної поведінки обумовлюється також установкою на безпеку та виживання. Установка на безпеку позначає суб'єктивну готовність і схильність до обережної та пильної поведінки в численних ситуаціях професійної діяльності та життєдіяльності. Вона являє собою недиференційовану по конкретних випадках, тотальну за часом і життєвим ситуаціям готовність людини до безпечної поведінки. Завдяки такій установці реалізується потреба співробітника в безпеці. Установка на безпеку є результатом проведення цілеспрямованої психологічної роботи із особовим складом, його навчання і підготовки [60].

Установка на виживання являє собою готовність і схильність людини до цілеспрямованої, надійної, такої, що характеризується достатнім рівнем самозахисту поведінки в умовах виникнення, протікання й завершення небезпечної ситуації. Зі змістовної сторони установка на виживання охоплює усвідомлення можливої небезпеки та переконання в необхідності дотримуватися правил безпеки (когнітивний аспект), оцінку ситуації як загрозливої чи небезпечної (емоційно-оцінний аспект), слюстеревжливості, обережності і пильності поведінки в небезпечних умовах, оперативну готовність застосовувати заходи самооборони, чи інших адекватних реакцій для забезпечення власної безпеки (поведінковий аспект).

Для формування установки на виживання використовуються методи: заповнення зобов'язання про виживання; спеціальної візуалізації; активізації позитивного мислення й розвитку переконаності в розв'язанні небезпечної ситуації життєдіяльності без шкоди й втрат [18: 60; 88].

Ризик і безпека. Ризик – це дії співробітника правоохоронних органів, що характеризуються невизначеністю результату й можливим настанням несприятливих наслідків. Ризик залежить від ситуації й особистісних якостей співробітника. Ризик характеризується можливістю вибору між менш або більш небезпечними варіантами поведінки, але, що різняться по ступеню їх ефективності з погляду досягнення результатів діяльності. Часто ризикована поведінка дозволяє досягти мети швидше й з мінімальними втратами. Успішний результат в даному випадку зв'язаний зі ступенем обґрунтованості (виправданості) або необґрунтованості (невиправданості) ухвалення рішення про ризиковану

поведінку. Обґрунтований ризик припускає адекватну оцінку співробітником співвідношення між очікуваним успіхом, вигранем і очікуваною невдачею або програвом.

В правоохоронній діяльності дуже багато ризиків. Це можуть бути матеріальні ризики, тобто втрата яких-небудь, у тому числі особистих, матеріальних цінностей або пошкодження майна у зв'язку із професійною діяльністю. Це також можуть бути кримінальні ризики, а саме погрози, шантаж, провокації або втягування співробітника в компрометуючі зв'язки, що організовується криміналом. Це може призвести до порушення закону, втягуванню правоохоронця в злочинну діяльність.

Психологічний (особистісний) ризик - це можливість розвитку психологічних травм, психологічної дестабілізації та деформації особистості під впливом стресу й емоційно-психологічних перевантажень, пов'язаних із професійною діяльністю.

І, нарешті, ризик фізичний - небезпека для життя й здоров'я, пов'язаний із професійною діяльністю.

Можна погодитися з деякими авторами [13; 17; 18], що забезпечення власної особистісної безпеки - це комплекс правових, адміністративних, оперативно-розшукових, технічних, профілактичних, психологічних, навчально-виховних і інших заходів. Але, разом з тим, заходи правового, матеріально-технічного, управлінського характеру будуть мало ефективні без власної свідомої й психологічно-грамотної діяльності співробітника по забезпеченню власної безпеки. Насамперед - це діяльність по підвищенню свого професійно-психологічного рівня діяти професійно грамотно й адекватно в умовах різноманітних ризиків.

1.2. Безпечна поведінка правоохоронців в небезпечних умовах.

Відмітимо, що втрати можуть бути різноманітні: фізичні, психологічні, інформаційні, майнові, матеріальні тощо.

Особистісна безпека правоохоронця визначається:

- специфікою професійної діяльності;
- ступенем професійної захищеності співробітника;
- наявністю спеціальних заходів матеріально-технічного, управлінського характеру;
- цілеспрямованою роботою з особовим складом;
- загальною й професійною підготовленістю співробітника;
- психологічною підготовкою співробітника;
- ефективністю дій по забезпеченню власної безпеки при розв'язанні професійних завдань або в позаслужбових ситуаціях.

Забезпечення особистісної безпеки співробітників - проблема комплексна. Вона являє собою систему правових, спеціальних захисних, тактичних, педагогічних і психологічних заходів, що дозволяють забезпечити збереження життя, фізичне й психічне здоров'я співробітників правоохоронних органів за умови підтримки високого рівня соціальної та професійної ефективності.

Основні психологічні завдання забезпечення особистісної безпеки співробітників можуть полягати в наступному: